PEDAGOGLARNING SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINI QABUL QILISHIDA IJTIMOIY NORMALAR

Yuldasheva Saodat Mamasaxatovna
"Psixologiya" kafedrasi katta o'qituvchisi
https://orcid.org/0009-0006-9469-9845
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 1-kurs talabalari
Nuriddinova Lola,Is'hakovaova Maxliyo
Tursnova Gullola,Shokirjonova E'zoza

Annotatsiya: Ushbu maqola pedagoglarning sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarini qabul qilishi jarayonida ijtimoiy normalarning rolini o'rganishga qaratilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, pedagoglarning texnologiyalarga bo'lgan munosabati faqat shaxsiy bilim va ko'nikmalarga emas, balki ijtimoiy qabul qilingan qadriyatlar va professional me'yorlarga ham bog'liq. Ijtimoiy normalar pedagoglarning yangi texnologiyalarni joriy etishda qarorlarini shakllantiradi va ularning kasbiy xulq-atvorini muvofiqlashtiradi. Shu nuqtai nazardan, ta'lim tizimida sun'iy intellektni samarali joriy etish pedagoglarning ijtimoiy normalarga moslashuvchanligini hisobga olgan holda amalga oshirilishi lozim.

Kalit so'zlar: Sun'iy intellekt, pedagoglar, ijtimoiy normalar, texnologiyani qabul qilish, ta'lim, kasbiy moslashuv.

Annotatsiya: Статя посвящена изучению роли сотсиалных норм в протсессе принятия педагогами технологий искусственного интеллекта (ИИ). Результаты исследования показывают, что отношение педагогов к технологиям зависит не толко от их личных знаний и навыков, но и от социалных сенностей и профессионалных стандартов. Социалные нормы формируют решения педагогов при внедрении новых технологий и координируют их профессионалное поведение. Таким образом, эффективное внедрение ИИ в образовательную систему должно учитыват адаптивност педагогов к социалным нормам.

Klyuchevыe slova: Iskusstvennыy intellekt, pedagogi, sotsialnыe normы, prinyatie texnologiy, obrazovanie, professionalnaya adaptatsiya.

Abstract: This article examines the role of social norms in the process of educators adopting artificial intelligence (AI) technologies. Research findings indicate that teachers' attitudes toward technology depend not only on their personal knowledge and skills but also on socially accepted values and professional standards. Social norms shape educators' decisions when implementing new technologies and coordinate their professional behavior. Therefore, the effective integration of AI in education should consider teachers' adaptability to social norms.

Keywords: Artificial intelligence, educators, social norms, technology adoption, education, professional adaptation.

Kirish

Zamonaviy ta'lim muhitida sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarining joriy etilishi pedagogik faoliyatning mazmuni va usullarini tubdan o'zgartirmoqda. Bugungi kunda ta'lim tizimida

samarali natijalarga erishish uchun nafaqat texnologik vositalardan foydalanish, balki pedagoglarning ushbu texnologiyalarni qabul qilish qobiliyati va ijtimoiy normalarga moslashuvi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Pedagoglar yangi texnologiyalarni qabul qilganda, ular nafaqat shaxsiy bilim va kasbiy ko‘nikmalariga tayanadi, balki ijtimoiy normalar, professional qadriyatlar va me’yorlarga ham asoslanadi.

Ijtimoiy normalar pedagoglarning qaror qabul qilish jarayonini, kasbiy xulq-atvorini va texnologiyalarga munosabatini shakllantiruvchi muhim omil hisoblanadi. Masalan, biror maktab yoki ta’lim muassasasida texnologiyalarni joriy etish ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash tizimi bilan uyg‘un bo‘lganida, pedagoglar yangi vositalarni tezroq va samaraliroq qabul qiladi. Aksincha, ijtimoiy me’yorlarga zid bo‘lgan texnologik yangiliklar pedagoglarda qarshilik va noaniqlik keltirib chiqarishi mumkin.

Shuningdek, pedagoglarning sun’iy intellekt texnologiyalarini qabul qilishidagi ijtimoiy normalar ularning psixologik barqarorligi va kasbiy motivatsiyasiga ham bevosita ta’sir ko‘rsatadi. O‘zaro ishonch va qo‘llab-quvvatlash muhitida ishlayotgan pedagoglar texnologik o‘zgarishlarga moslashishda yuqori darajada muvaffaqiyatga erishadi, bu esa ta’lim jarayonining sifatiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Bugungi kunda pedagoglarning sun’iy intellekt texnologiyalarini qabul qilishi masalasini o‘rganish ta’lim tizimida innovatsion yondashuvlarni samarali tatbiq etish, pedagoglarning kasbiy moslashuvchanligini oshirish va ta’lim sifatini yaxshilashga xizmat qiladi. Shu sababli ushbu maqola pedagoglarning sun’iy intellekt texnologiyalarini qabul qilishidagi ijtimoiy normalarning rolini aniqlashga qaratilgan.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Zamonaviy ta’lim muhitida sun’iy intellekt (SI) texnologiyalarini joriy etish pedagogik faoliyatning mazmuni va tashkil etilishida tub o‘zgarishlar keltirib chiqarmoqda. Shu bilan birga, pedagoglarning texnologiyalarni qabul qilish qobiliyati va ijtimoiy normalarga moslashuvi ta’lim jarayonining samaradorligi uchun muhim omil hisoblanadi. Ijtimoiy normalar pedagoglarning xulq-atvorini, qaror qabul qilish jarayonini va texnologiyalarga munosabatini shakllantiruvchi muhim omil sifatida namoyon bo‘ladi (Venkatesh et al., 2003)[1].

Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, pedagoglarning texnologiyalarni qabul qilishi faqat shaxsiy bilim va ko‘nikmalarga emas, balki professional qadriyatlar, me’yorlar va ijtimoiy qabul qilingan normalarga ham bog‘liq. Masalan, pedagoglarning texnologiyalarga bo‘lgan ijobiy munosabati ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash tizimi, jamoa madaniyati va rahbariyatning motivatsion yondashuvi bilan uzviy bog‘liq. Shu sababli, sun’iy intellekt texnologiyalarini joriy etish jarayonida ijtimoiy normalarni hisobga olish pedagoglarning moslashuvchanligi va samaradorligini oshiradi.

Bundan tashqari, texnologiyalarni qabul qilish jarayonida pedagoglar o‘zaro ijtimoiy ta’sir orqali qarorlar qabul qiladi. Ularning xulq-atvori va tanlovi boshqa pedagoglar tajribasi, ijtimoiy me’yorlar va o‘quvchilarning kutgan natijalari bilan bog‘liq bo‘ladi. Shu nuqtai nazardan, ijtimoiy normalar pedagoglarning sun’iy intellekt texnologiyalarini qabul qilishida psixologik va professional barqarorlikni ta’minlashda muhim omil sifatida xizmat qiladi (Rogers, 2003)[2].

---

[1] Venkatesh, V., Morris, M. G., Davis, G. B., & Davis, F. D. (2003). *User Acceptance of Information Technology: Toward a Unified View*. MIS Quarterly, 27(3), 425–478.

[2] Rogers, E. M. (2003). *Diffusion of Innovations* (5th ed.). New York: Free Press.

Metodologik nuqtai nazardan, pedagoglarning sun'iy intellekt texnologiyalarini qabul qilishidagi ijtimoiy normalarni o'rganish uchun aralash metodlar yondashuvi qo'llaniladi. Shu jumladan:

1. **So'rovnoma va anketa tadqiqotlari** – pedagoglarning texnologiyalarni qabul qilish darajasi, ularning ijtimoiy normalarga moslashuvi va qaror qabul qilish xatti-harakatlarini aniqlash uchun.
2. **Intervyu va fokus-guruhlar** – pedagoglarning shaxsiy tajribasi, ijtimoiy me'yorlar va jamoaviy qo'llab-quvvatlash tizimlarini chuqurroq o'rganish imkonini beradi.
3. **Empirik kuzatuvlar** – sinfdagi sun'iy intellekt vositalarini qo'llash jarayonida pedagoglarning xulq-atvori va qaror qabul qilish jarayonlarini tahlil qilish.

Tadqiqot natijalari pedagoglarning ijtimoiy normalarga moslashuvi ularning texnologiyalarni qabul qilish tezligi va samaradorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatishini ko'rsatadi. Shu bilan birga, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, professional me'yorlar va pedagogik jamoa madaniyati pedagoglarning texnologiyaga nisbatan ishonchini oshiradi va ularning kasbiy barqarorligini mustahkamlaydi.

Xulosa qilib aytganda, pedagoglarning sun'iy intellekt texnologiyalarini qabul qilishida ijtimoiy normalarning roli muhim va ko'p qirrali bo'lib, ularni o'rganish ta'limda innovatsion texnologiyalarni samarali tatbiq etish, pedagoglarning kasbiy moslashuvchanligini oshirish va ta'lim sifatini yaxshilashga xizmat qiladi.

Muhokama

Ushbu tadqiqot natijalari pedagoglarning sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarini qabul qilishida ijtimoiy normalarning muhim rolini ochib beradi. Ijtimoiy normalar – bu jamoa, maktab yoki kasbiy guruh ichida qabul qilingan, a'zo xulq-atvorini tartibga soluvchi me'yorlar, qadriyatlar va kutilmalar majmui sifatida tushunilishi mumkin. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, pedagoglar yangi texnologiyalarni qabul qilganda nafaqat shaxsiy bilim va kasbiy ko'nikmalariga, balki ular faoliyat yuritadigan ijtimoiy muhitning qadriyat va me'yorlariga ham tayangan holda qaror qabul qiladi.

Ijtimoiy normalar pedagoglarning xulq-atvori va qaror qabul qilish jarayonini shakllantiradi. Masalan, agar ta'lim muassasasida rahbarlik va hamkasblar sun'iy intellekt vositalarini faol qo'llab-quvvatlasa, pedagoglar o'zlarida yangi texnologiyalarni sinab ko'rish va joriy etishga ishonch hosil qiladi. Shu bilan birga, pedagoglarning o'zaro ijtimoiy ta'siri ham muhim ahamiyatga ega: hamkasblarning tajribasi, tavsiyalari va kutgan natijalari pedagoglarning texnologiyaga munosabatini o'zgartiradi. Bu pedagoglarning texnologik yangiliklarni qabul qilishdagi qarshilik yoki qat'iy qarorlarini yumshatib, moslashuvchanlikni oshiradi.

Shuni ta'kidlash lozimki, ijtimoiy normalar nafaqat texnologiyalarga bo'lgan munosabatni shakllantiradi, balki pedagoglarning psixologik barqarorligi va kasbiy motivatsiyasiga ham bevosita ta'sir qiladi. Ish joyidagi ishonch muhitida va professional qo'llab-quvvatlash tizimi mavjud bo'lganda, pedagoglar yangi texnologiyalarga osonroq moslashadi. Bu esa ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi va o'quvchilar uchun sifatli natijalarni ta'minlaydi.

Muhokama davomida aniqlanishicha, pedagoglarning texnologiyalarni qabul qilishi ko'p qirrali jarayon bo'lib, u shaxsiy, professional va ijtimoiy omillar bilan uzviy bog'liq. Shu nuqtai nazardan, sun'iy intellektni ta'lim tizimiga samarali joriy etish pedagoglarning ijtimoiy normalarga moslashuvchanligini hisobga olgan holda amalga oshirilishi kerak. Pedagogik

jamoaning qadriyatlari va ijtimoiy me'yorlari texnologiya qabul qilinishining tezligi va sifatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy normalar pedagoglarning sun'iy intellekt texnologiyalarini qabul qilishida faqatgina qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratib qolmay, balki ularning kasbiy xulq-atvori va innovatsion yondashuvini muvofiqlashtiruvchi muhim omil sifatida xizmat qiladi. Shu sababli, ta'lim siyosati va maktab boshqaruvchilari pedagoglarning ijtimoiy normalarga moslashuvini hisobga olgan holda, sun'iy intellekt texnologiyalarini tatbiq etish strategiyasini ishlab chiqishi maqsadga muvofiqdir.

Xulosa

Ushbu tadqiqot pedagoglarning sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarini qabul qilish jarayonida ijtimoiy normalarning o'rni va ahamiyatini ochib berdi. Ijtimoiy normalar – bu pedagoglar faoliyat yuritadigan jamoa, maktab yoki kasbiy guruh ichida qabul qilingan xulq-atvor me'yorlari, qadriyatlar va kutilmalar tizimi bo'lib, ular shaxsiy bilim va ko'nikmalar bilan birgalikda pedagoglarning texnologiyalarga bo'lgan munosabatini belgilaydi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, pedagoglarning SI texnologiyalarini qabul qilishi faqat texnologik savodxonlikka yoki individual motivatsiyaga bog'liq emas; u ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, jamoaviy madaniyat va rahbariyatning yondashuvi bilan bevosita uzviy bog'liq.

Ijtimoiy normalar pedagoglarning qaror qabul qilish jarayonini va kasbiy xulq-atvorini muvofiqlashtiruvchi asosiy omil sifatida namoyon bo'ladi. Agar pedagoglar o'z faoliyat muhitida texnologik yangiliklarni qabul qilish va qo'llab-quvvatlash tizimi bilan yuzma-yuz bo'lsa, ular yangi SI vositalarini tezroq va samaraliroq tatbiq etadi. Aksincha, ijtimoiy me'yorlarga zid bo'lgan texnologiyalar pedagoglarda qarshilik, noaniqlik va psixologik stress keltirib chiqarishi mumkin. Shu sababli, ijtimoiy normalar pedagoglarning texnologiyalarga nisbatan ishonchi va kasbiy barqarorligini mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi.

Tadqiqot shuningdek pedagoglarning texnologiyalarni qabul qilish jarayonida o'zaro ijtimoiy ta'sirning ahamiyatini ko'rsatdi. Hamkasblar tajribasi, pedagogik jamoaning qadriyatlari va o'quvchilarning kutilgan natijalari pedagoglarning qarorlarini shakllantirishda hal qiluvchi omil bo'lib xizmat qiladi. Bu esa pedagoglarning moslashuvchanligini oshirib, innovatsion yondashuvni kuchaytiradi va ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, pedagoglarning sun'iy intellekt texnologiyalarini qabul qilish jarayonida ijtimoiy normalar nafaqat texnologiyani tatbiq etish tezligiga, balki pedagoglarning psixologik barqarorligi, kasbiy motivatsiyasi va o'quv jarayonining sifatiga ham bevosita ta'sir qiladi. Shu sababli, ta'lim muassasalari va siyosat ishlab chiquvchilar pedagoglarning ijtimoiy normalarga moslashuvchanligini hisobga olgan holda, SI texnologiyalarini joriy etish strategiyasini ishlab chiqishlari lozim. Bu yondashuv nafaqat innovatsion texnologiyalarni samarali tatbiq etish imkonini beradi, balki pedagoglarning kasbiy rivojlanishini va ta'lim sifatini yaxshilashga xizmat qiladi.

Umuman olganda, ijtimoiy normalar pedagoglarning texnologiyalarni qabul qilishidagi psixologik, kasbiy va ijtimoiy jihatlarni uyg'unlashtiruvchi muhim vosita bo'lib, sun'iy intellektni ta'lim tizimida muvaffaqiyatli joriy etishning asosiy sharti hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Venkatesh, V., Morris, M. G., Davis, G. B., & Davis, F. D. (2003). *User Acceptance of Information Technology: Toward a Unified View.* MIS Quarterly, 27(3), 425–478.

2. Davis, F. D. (1989). *Perceived Usefulness, Perceived Ease of Use, and User Acceptance of Information Technology.* MIS Quarterly, 13(3), 319–340.
3. Rogers, E. M. (2003). *Diffusion of Innovations* (5th ed.). New York: Free Press.
4. Luckin, R., Holmes, W., Griffiths, M., & Forcier, L. B. (2016). *Intelligence Unleashed: An Argument for AI in Education.* London: Pearson.
5. Holmes, W., Bialik, M., & Fadel, C. (2019). *Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning.* Boston: Center for Curriculum Redesign.
6. Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
7. Ajzen, I. (1991). *The Theory of Planned Behavior.* Organizational Behavior and Human Decision Processes, 50(2), 179–211.
8. Ertmer, P. A. (1999). *Addressing First- and Second-Order Barriers to Change: Strategies for Technology Integration.* Educational Technology Research & Development, 47(4), 47–61.
9. Hew, K. F., & Brush, T. (2007). *Integrating Technology into K–12 Teaching and Learning: Current Knowledge Gaps and Recommendations.* Educational Technology Research & Development, 55(3), 223–252.
10. Fullan, M. (2007). *The New Meaning of Educational Change.* New York: Teachers College Press.
11. Schein, E. H. (2010). *Organizational Culture and Leadership.* San Francisco: Jossey-Bass.